

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

3-son (4- jild)

2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 3 (4) - 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Холикулов Ахмаджон Боймаҳамматович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Габриэльян Софья Ивановна – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Миллий Университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Насирходжаева Дилафруз Сабитхановна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Остонокулов Азамат Абдукаримович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент молия институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Ҳожаев Азизхон Саидалоҳонович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Фарғона политехника институти

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакарров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Саидова Камола Усканбаевна – фалсафа фанлари доктори, “Tashkent International University of Education” халқаро университети;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Ўроқова Ойсулув Жамолиддиновна – фалсафа фанлари доктори, доцент, Андижон давлат тиббиёт институти, Ижтимоий-гуманитар фанлар кафедраси мудир;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳасанов Шавкат Аҳадович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Бахронова Дилрабо Келдиёровна – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Мирсанов Ғайбулло Қулмуродович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Ҳашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Қаюмова Насиба Ашуровна – педагогика фанлари доктори, профессор, Қарши давлат университети;

Тайланова Шохидат Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент;

Жуманиёзова Муҳайё Тожиевна – педагогика фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Ибрахимов Санжар Урунбаевич – педагогика фанлари доктори, Иқтисодиёт ва педагогика университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психология кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Шамшетова Анжим Караматдиновна – психология фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

Содиқова Шоҳида Мархабобевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атақулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).

МУНДАРИЖА

07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ

Hamroyev Asliddin Umed o'g'li

“GULSHANUL MULUK” (“SHOHLAR GULSHANI”) ASARI – MANG'ITLAR HUKMRONLIGI DAVRI MUARRIXLIGI NAMUNASI 13-18

Bazarbayeva Shohsanam Muratovna

SIRDARYO VILOYATIDA VETERINARIYA SOHASIGA OID ISLOHOTLAR (XIX ASR OXIRI – XX ASR BOSHLARI) 19-23

Asadova Dilnoza Innatovna

O'ZBEKISTONDA RAQS SAN'ATI SOHASIDA KADLAR TAYYORLASH MASALASI TARIXI VA BUGUNI 24-28

Ҳайитов Умед Яҳёевич

ЎЗБЕКИСТОН ССР МУВАҚҚАТ ИНҚИЛОБИЙ ҚЎМИТАСИ (МАРКАЗИЙ РЕВКОМ)НИНГ ТАШКИЛ ТОПИШИ ВА ФАОЛИЯТИ 29-34

Омонова Сарвиноз Ориф қизи

ЎЗБЕКИСТОНДА СОВЕТ ДАВРИДА ЖИСМОНИЙ ТАРБИЯ ВА СПОРТНИНГ ҲОЛАТИ... 35-42

08.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ

Алимханова Нигора Алимхановна

ТОВАР-МОДДИЙ ЗАХИРАЛАР АУДИТИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ 43-52

Маҳмудова Дилафруз Ҳасановна

KORPORATIV BOSHQARUVNING AYRIM NAZARIY JIHATLARI 53-60

Toxirov Akbarxon Toirxon o'g'li

SANOAT KORXONALARIDA IQTISODIY XAVFSIZLIKNING EKONOMETRIK MODELASHTIRISH 61-69

Меҳмоналиев Улугбек Эркинжон угли

СУЩНОСТЬ ОРГАНИЗАЦИИ СЛУЖБЫ ВНУТРЕННЕГО АУДИТА НА ПРЕДПРИЯТИЯХ . 70-75

Паязов Мурод Максудович

“ЎЗБЕКИСТОН ТЕМИР ЙЎЛЛАРИ” АЖДА ТРАНСФОРМАЦИЯЛАШ ЖАРАЁНЛАРИНИ АМАЛГА ОШИРИШ МЕТОДИКАСИ 76-86

Шадибекова Дилдор Абдурахмановна

ЛОГИСТИЧЕСКИЙ РЫНОК УЗБЕКИСТАНА И ПРОБЛЕМЫ ЕГО РАЗВИТИЯ 87-92

Malikova Dilrabo, Khudoiberdieva Maftunabonu

INNOVATIVE HR MANAGEMENT: NECESSITY AND METHODS OF APPLICATION 93-99

Мамажоновна Одинахон Алишер қизи

КОРХОНАЛАР БОШҚАРУВИДА ИННОВАЦИЯЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ ЖАРАЁНЛАРИНИНГ РИВОЖЛАНИШ ТЕНДЕНЦИЯЛАРИ 100-106

Nozimov Eldor Anvarovich

ELEKTRON TIJORATNI RIVOJLANISHDA O'ZBEKISTON VA HORIIY DAVLATLARNING O'RNI 107-115

Буранова Жазира Эргаш қизи

ВЛИЯНИЕ ЦИФРОВИЗАЦИИ ЭКОНОМИКИ НА ИНКЛЮЗИВНЫЙ РОСТ ГОСУДАРСТВА 116-120

<i>Худойназаров Фахритдин Хаитович</i> КИЧИК БИЗНЕС ВА ХУСУСИЙ ТАДБИРКОРЛИК ФАОЛИЯТИДА РАҚАМЛИ ТЕХНОЛОГИЯЛАРНИНГ ИҚТИСОДИЙ АҲАМИЯТИ	121-127
<i>Бахтиёрлов Бобур Баходир ўғли</i> ТИЖОРАТ БАНКЛАРИ РЕСУРСЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШ ВА БАНК ЛИКВИДЛИЛИГИНИ БОШҚАРИШНИНГ МЕТОДОЛОГИК АСОСЛАРИ	128-136
<i>Isomitdinova Gulbaxor Kurbonaliyevna</i> O‘ZBEKISTON SHAROITIDA INVESTITSIYA RISKLARINI BOSHQARISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH	137-145
<i>Yuldashev Shadiyor Shuxrat o‘g‘li</i> OLIV TA‘LIM O‘QUV JARAYONLARIDA ZAMONAVIY VEB TEXNOLOGIYALARI INTEGRATSIYASI	146-150
<i>Baxtiyorov Asrorbek Azizjon o‘g‘li</i> TIJORAT BANKINING KREDIT SIYOSATI ASOSLARI, UNING IQTISODIY MOHIYATI	151-159
<i>Saidov Shohruh Mirzo</i> SOCIO-ECONOMIC ANALYSIS OF CONDITIONS OF DEVELOPMENT OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS	160-169
<i>Kunduzova Kumrixon Ibragimovna</i> IQTISODIY RIVOJLANISHNING HOZIRGI BOSQICHIDA XO‘JALIK YURITUVCHI SUBYEKTLAR FAOLIYATIDAGI JORIY AKTIVLAR TUSHUNCHASI VA UNING O‘RNI	170-177
<i>Inomjon Matkarimov</i> AGROKIMYO BIOKIMYO XIZMATLARI IJTIMOIV IQTISODIY SAMARADORLIGINI TA‘MINLASHNING SWOT TAHLILI	178-183
09.00.00 – ФАЛСАФА ФАНЛАРИ	
<i>G‘aybullayev Otabek Muxammadiyevich</i> JAMIYATDA ESTETIK MADANIYAT RIVOJLANISHINING FALSAFIY ASOSLARI	184-189
<i>Masharipova Gularam Kamilovna</i> MAHMUD IBN MUHAMMAD IBN UMAR AL-CHAG‘MINIYNING «AL-MULAXXAS FI-L-HAY‘A» RISOLASINING NUSXALARI VA QOZIZODA RUMIYNING SHARHI	190-198
<i>Абдуллаханова Гулбахор Саттаровна</i> ФИЛОСОФСКИЕ ВЗГЛЯДЫ ИБН СИНО И ИХ РОЛЬ В УКРЕПЛЕНИИ ДУХОВНО- ЦЕННОСТНЫХ ОСНОВ СОВРЕМЕННОГО РАЗВИТИЯ ЦИВИЛИЗАЦИИ	199-206
<i>Urinov Xushnudjon Abdulomitovich</i> TA‘LIM VA KASB-HUNAR ISLOHOTLARI GENEZISI: KASBIY FAOLIYAT VA MEHNATGA MUNOSABATNING TARIXIY SHAKLLANISHI	207-220
<i>Азизкулов Акрам Абдурахмонович</i> ШАРҚШУНОС УИЛЬЯМ ЭРСКИН ТАДҚИҚОТЛАРИДА БОБУРИЙЛАР СУЛОЛАСИ ТАРИХИНИНГ ЁРИТИЛИШИ	221-227
<i>Kenjayev Ulug‘bek Muratovich</i> BEFARQLIK HAQIDAGI FALSAFIY FIKRLAR RIVOJI	228-232
<i>G‘aybullayeva Laylo Safarboyevna</i> MAHALLADA YOSHLAR SIYOSIY FAOLIGINI OSHIRISHDA IJTIMOIV-FALSAFIY RIVOJLANISH MASALALARI	233-238

<i>Хо'janova Tamara Jo'raevna</i> YOSHLAR MA'NAVİYATIGA TAHDID VA ULARDAN O'ZINI ONGLI HIMOYA QILISH KO'NIKMALARI	239-245
<i>Jabborova Saodat Sattorovna</i> MA'NAVİY SALOHİYATNING IJTIMOİY TARAQQIYOT MANBAI SIFATIDA XUSUSIYATLARI	246-252
<i>Xusanov G'olib Elmurodovich</i> O'ZBEK OILALARINING RIVOJLANISHIDA AXLOQIY TAFAKKUR MASALALARI	253-257
<i>Агзамходжаева Шахноза Саидматмабевна</i> МУСУЛЬМАНСКОЕ БОГОСЛОВИЕ, СВЯЩЕННЫЙ КОРАН И ТВОРЧЕСТВО НАВОИ В КОНТЕКСТЕ ФИЛОСОФСКОЙ КОМПАРАТИВИСТИКИ	258-265
<i>O'razov Bobir Baxtiyorovich</i> IJTIMOIY DAVLATNING NAZARIY VA METODOLOGIK ASOSLARI: VUJUDGA KELISH SHARTLARI, BELGILARI VA FUNKSIYALARI	266-270
<i>Qunishev Ulug'bek Ulashevich</i> NEMIS KLASSIK FALSAFASIDA JAMIYAT RIVOJLANISHIGA TA'SIR ETUVCHI AXLOQIY VA ESTETIK OMILLAR	271-275
<i>Турдибоев Бозор Худойбердиевич</i> ЦИВИЛИЗАЦИЯЛАР ТАРИХИЙ ЯХЛИТЛИК НАМОЁН БЎЛИШ ШАКЛЛАРИ СИФАТИДА	276-282
<i>Kenjayeva Dilrabo Rominovna</i> MARKAZIY OSIYO MUTAFAKKIRLARI TA'LIMOTIDA O'ZLIKNI ANGLASH TUSHUNCHASI VA UNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	283-287
<i>Azamatova Gulrukh Islom qizi</i> SOCIOCULTURAL ASPECTS IN KARL POPPER'S PHILOSOPHY IN THE CONTEXT OF MODERN EDUCATION	288-293
<i>Тошпулатова Ширин Мухиддиновна</i> ЭТИЧЕСКИЕ ОРИЕНТИРЫ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ГРАЖДАНСКОЙ СЛУЖБЫ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН	294-302
<i>Yuldasheva Dilorom Yuldashevna</i> SCIENTIFIC ATTITUDE TO CONSCIOUSNESS AND ITS INFLUENCE ON THE FIELD OF EDUCATION	303-307
<i>Bekchanov Xudoybergan O'rinovich, Yusupova Firuza Hajiboy qizi, Yuliyeva Sohiba Shuhrat qizi</i> МАКТАВГАЧНА YOSHDAGI КАТТА GURUH TARBIYALANUVCHILARDA IJTIMOİY VA KOMMUNIKATIV QOBILYATNING RIVOJLANISHI	308-314
10.00.00 – ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ	
<i>Ткебучава Ирина Георгиевна</i> ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ ФОРМИРОВАНИЯ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ СТУДЕНТОВ ПРИ ОБУЧЕНИИ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ	315-320
<i>Ikromxonova Firuza Ikromovna, Jazira Nursultanqizi</i> TIPOLOGIK TAHLIL - KOMPOZITSIYA VA JANR (TARIXIY ASARLAR MISOLIDA)	321-327

<i>Ashurova Maftuna Asqar qizi</i> LINGUACULTURAL PECULIARITIES OF THE CONCEPT “HAPPINESS” IN ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES	328-334
<i>Mustafayeva Saodat Burxanovna</i> SALIM ASHUR SHE’RLARIDA LINGVOMADANIY BIRLIKLAR VOSITASIDA VOQELIKNI BADIY TALQIN ETISH	335-340
<i>Abdulxayeva Nodirabegim Ixtiyorjon qizi</i> DRAMATIK ASARLARNI TARJIMA QILISHDA LEKSIK-SEMANTIK, LINGVOKULTUROLOGIK MASALALAR	341-346
<i>Xajiyeva Dilfuza Adambayevna</i> FOLKLOR VOSITALARINING ZAMONAVIY ADABIYOTDAGI O’RNI VA O’RGANILISHI	347-351
<i>Jumanova Sevara Xolmurod qizi</i> KIYIM KECHAK NOMLARI TILNING BOYISH MANBAI SIFATIDA	352-356
<i>Hojaliyev Ismail Tadjibayevich, Ismailova Sayyora Tolkinovna</i> MATN NAZARIYASINING SHAKLLANISHI	357-366
<i>Abdullaev Ulmasbek Khairullayevich</i> LITERARY WORKS AS THE MOST IMPORTANT AND WELL-ACCLAIMED COMPONENTS OF THE CULTURAL HERITAGE OF THE NATION	367-370
<i>Maxmudova Fotima Maqsud qizi</i> TYPES OF MEDIA TEXT LANGUAGE	371-375
<i>Maxmudova Zuhra Maqsud qizi</i> BADIY TARJIMANING TILSHUNOSLIKDAGI AHAMIYATI	376-380
<i>Davronova Zulfiya Boboyevna</i> UZBEK- FRENCH RELATIONS AS A BINDING PART OF INTERNATIONAL CULTURAL AND HISTORICAL EXPERIENCE	381-386
<i>Hakimova Dilrabo Yo’ldoshovna</i> TERMINOLOGIYA SOHASINING TARIXI VA DOLZARB MUAMMOLARI XUSUSIDA	387-392
<i>Мадрахимов Тулибай Абдукаримович</i> СЎЗЛАШУВ НУТҚИНИНГ ТИЛ ФУНКЦИОНАЛ ВАРИАНТЛАРИ ОРАСИДА ТУТГАН ЎРНИ	393-395
12.00.00 – ЮРИДИК ФАНЛАР	
<i>Ergashev Ikrom Abdurasulovich</i> SOLIQ INTIZOMINI BUZISH BILAN BOG’LIQ HUQUQBUZARLIKLAR UCHUN JAVOBGARLIKNING AYRIM JIHATLARINING ILMIY-NAZARIY TAHLILI	396-402
<i>Куатбек Гулнар Куатбековна</i> ВОПРОСЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ МЕЖДУНАРОДНЫХ СТАНДАРТОВ ТРАНСПАРЕНТНОСТИ ПРЕДСТАВИТЕЛЬНЫХ ОРГАНОВ МЕСТНОЙ ВЛАСТИ	403-409
<i>Jurayev Dilmurot Mukhtarovich</i> ANALYSIS OF THE LEGISLATION OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN ON ALTERNATIVE RESOLUTION OF DISPUTES ARISING FROM ADMINISTRATIVE AND PUBLIC LEGAL RELATIONS	410-415

<i>Mirakhmedova Fazilat Khokim kizi</i> CRIMES OF MANUFACTURING AND SELLING PHARMACEUTICALS IN A WAY TO DANGER THE LIVES AND HEALTH OF INDIVIDUALS (Evaluation of Türkiye and Uzbekistan legal system)	416-428
<i>Касимов Нодиржон Содикжонович</i> ҚАСДДАН ОДАМ ЎЛДИРИШ ЖИНОЯТЛАРИНИНГ УМУМИЙ ВИКТИМОЛОГИК ПРОФИЛАКТИКАСИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ	429-438
<i>Кутыбаева Елизавета Дуйсенбаевна, Есенбаев Джанибек Таирович</i> ЭКОЛОГИК ТУСДАГИ ФАВҚУЛОДДА ВАЗИЯТЛАРДАН МУҲОФАЗА ҚИЛИШНИНГ ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ	439-445
<i>Джалилов Сардор Шавкатович</i> ҲУҚУҚ МАНБАЛАРИ ВА НОГИРОНЛИГИ БЎЛГАН ШАХСЛАРНИНГ ҲУҚУҚЛАРИНИ КОДИФИКАЦИЯ ҚИЛИШ ЖАРАЁНИ	446-453
13.00.00 - ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ	
<i>Mirzayev Qodir Toirovich</i> ZAMONAVIY XOR SAN'ATI TA'LIMINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	454-458
<i>Васильченко Ольга Анатольевна</i> ИСТОРИЯ И МЕТОДОЛОГИЯ РАЗВИТИЯ ВОКАЛЬНО-ХОРОВОГО ИСКУССТВА В УЗБЕКИСТАНЕ	459-463
<i>Эрназаров Алишер Эргашевич, Бекмурадов Зариф Хуррамович</i> ЎҚУВ МАШҒУЛОТЛАРИНИНГ МОДУЛЛИ ВА ЛОЙИХАЛАШТИРИЛГАН ТУРЛАРИ ҲАМДА АХБОРОТ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШ	464-470
<i>Mattiyeva Feruza Begmatdulobovna</i> TARJIMONLIK MALAKASINI SHAKLLANTIRISHNING PSIXOLINGVISTIK VA DIDAKTIK XUSUSIYATLARI	471-477
<i>Jurayev Bobomurod Tojiyevich</i> ABU ALI IBN SINO QARASHLARIDA TA'LIM-TARBIYA MASALALARI	478-482
<i>Umurova Ma'rifat Yoshiyevna</i> XALQ QO'SHIQLARI VATANPARVARLIK TUYG'USINI RIVOJLANTIRISH VOSITASI SIFATIDA	483-486
<i>Raxmanova Dildora Abdulxamid qizi</i> INGLIZ TILIDA AKADEMIK YOZUV TUSHUNCHASI VA UNING TALABALAR ILMIY FAOLIYATIDAGI AHAMIYATI	487-492
<i>Rajabiy Aziz Xasanovich</i> VOKAL ARTISTI FAOLIYATIDA SAHNA MAHORATINING O'RNI	493-497
<i>Omanov Rashid Sherqobilovich</i> O'QUVCHILARDA EKOLOGIK TAFAKKURNI SHAKLLANTIRISH JARAYONLARINI TO'G'RI TASHKIL ETISH	498-501
<i>Салимов Ақром Хайитович</i> БЎЛАЖАК ЎҚИТУВЧИЛАРДА ОИЛА, МАҲАЛЛА ВА МАКТАБ ҲАМКОРЛИГИНИ АМАЛГА ОШИРИШНИНГ АФЗАЛЛИКЛАРИ	502-507
<i>Mamatmurodov Sharofjon Khudoyarovich</i> TA'LIM SIFATINI OSHIRISHDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARNING O'RNI.....	508-514

<i>Ли Екатерина Владимировна</i> СИНЕРГЕТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ИННОВАЦИЙ И ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ	515-523
<i>Ахмедова Нафиса Исаходжаевна, Азаматов Абдулло Исахўжа ўғли, Лутфуллина Румия Анваровна</i> ЁШ ТЕННИСЧИЛАРНИНГ ЖИСМОНИЙ ТАЙЁРГАРЛИГИНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА ҲАРАКАТЛИ ЎЙИНЛАРНИНГ АҲАМИЯТИ	524-533
<i>Очилова Мехрибон Суратовна, Хамроева Феруза Асроровна</i> АНАЛИЗ СОВРЕМЕННЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ПЛАТФОРМ И ИХ КЛАССИФИКАЦИЯ	534-541
<i>Амонов Mirjon Namozovich</i> IJTIMOIY PEDAGOGIK FAOLIYAT VA UNING ASOSIY FUNKSIYALARI	542-547
<i>Sharipov Habibullo Abduqahhorovich</i> TALABALARNING IJODKORLIGINI RIVOJLANTIRISHDA MUSTAQIL TA'LIMNING O'RNI VA AHAMIYATI	548-552
<i>Yaxiyaxonova Muxiba Maxmudjonovna</i> RAQAMLI TA'LIM MUHITIDA BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING IT SAVODXONLIGINI OSHIRISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH	553-560
<i>Xakimova Gulshan Abduxalilovna</i> JISMONIY TARBIYA VOSITALARI ORQALI YOSH BOLALARNI SIFATLARINI TARBIYALASH	561-565
<i>Nazarov Rustam Irkinovich</i> TECHNOLOGY FOR DEVELOPING COMMUNICATIVE COMPETENCE OF STUDENTS IN HIGHER TECHNICAL EDUCATION FIELDS (IN THE EXAMPLE OF ENGLISH LANGUAGE)	566-570
<i>Muqimova Fotima Abduqaxor qizi, Muqimova Zuxra Abduqahor qizi</i> CHIZMACHILIK DARSLARIDA O'QUVCHILARNING GRAFIK SAVODXONLIGINI RIVOJLANTIRISHDA O'YINLI TEXNOLOGIYALADAN FOYDALANISHNING AFZALLIKLARI	571-576
<i>Sulaymanova Dildora Nazarovna, Giyasova Shaxnoza Abdurafikovna</i> BO'LAJAK O'QITUVCHILARNING KREATIV TAFAKKURINI LOYIHAGA ASOSLANGAN O'QITISH VOSITASIDA RIVOJLANTIRISH MODELI	577-585
<i>Usmonova Matluba Nosirovna</i> O'QUVCHILARDA MILLIY VA UMUMINSONIY QADRIYATLARNI TARBIYALASH METODIKASINING KREATIV PEDAGOGIK YONDASHUVI	586-590
<i>Ustaev Abdurazzoq Qurbonovich</i> MILLIY KURASH SPORT TURINING FUNKSIYALARI VA MAQSADGA ERISHISHDAGI VOSITALARI	591-596
<i>Shoimqulova Nigina Xolmurodovna, Yadigarova Sitara Bahromovna</i> ADDRESSING CHALLENGES IN TEACHING ENGLISH IN CENTRAL ASIAN COUNTRIES: A SCHOLARLY EXAMINATION	597-603
<i>Yeshanov Marat Urazaliyevich</i> INGLIZ TILINI O'QITISHDA BO'LAJAK CHET TILI O'QITUVCHILARINING KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYASINI TAKOMILLASHTIRISHDA PRAGMATIKANING AHAMIYATI LANGUAGE]	604-616

<i>Tursunova Shahnoza Bekchanovna</i> JAMOATCHILIK FIKRINI SHAKLLANTIRISHDA JAMOATCHILIK BILAN ALOQALARNING O'RNATISH	617-622
<i>Atoyeva Gulshoda Rabimovna</i> OILADAGI ZO'RAVONLIKNING O'SMIR XULQIGA PSIXOLOGIK TA'SIRI	623-628
<i>Musinova Ruxshona Yunusovna, Qurbonova Aziza Davlat qizi</i> JABRLANUVCHI SINDROMI, UNING ASOSIY SABABLARI VA BELGILARI	629-635
<i>Jamolova Mokhigul Bakhtiorovna</i> METHODS OF DEVELOPING THE CRITICAL THINKING ABILITY OF PRIMARY CLASS STUDENTS THROUGH FAIRY TALES	636-641

Касимов Нодиржон Содикжонович
Ўзбекистон Республикаси ИИВ 2-сон
Тошкент академик лицейи директорининг
ўқув ишлари бўйича ўринбосари, ИИВ Академияси
докторантураси мустақил изланувчиси
E-mail: nodirkasimov8151@gmail.com

ҚАСДДАН ОДАМ ЎЛДИРИШ ЖИНОЯТЛАРИНИНГ УМУМИЙ ВИКТИМОЛОГИК ПРОФИЛАКТИКАСИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ

Аннотация. Мақолада қасддан одам ўлдириш жиноятларининг олдини олиш чоралари, ушбу турдаги жиноятларнинг умумий виктимологик профилактикаси ташкил этиш усуллари ва муаммолари ҳақида сўз юритилади. Бундан ташқа ушбу ўйналишдаги хорижий криминолог олимларнинг фикрлари ўрганиб чиқилиб таҳли қилинган.

Калит сўзлар: Қасддан одам ўлдириш, жабрланувчи, жиноятчи, виктимлик, ижтимоий омиллар, демографик омиллар, тажжавуз, виктимологик профилактика.

Kasimov Nodirjon Sodikjonovich
Deputy Director for Academic Affairs of the Tashkent
Academic Lyceum No. 2 of the Ministry of Internal
Affairs of the Republic of Uzbekistan, independent
researcher of the doctoral program of the Ministry of
Internal Affairs of the Academy

ORGANIZATION OF GENERAL VICTIMOLOGICAL PREVENTION IN INTENTIONAL MURDER

Abstract. The article talks about measures to prevent crimes of premeditated murder, methods and problems of organizing general victimological prevention of this type of crime. In addition, the opinions of foreign criminologists in this area were studied and analyzed.

Key words: Intentional murder, victim, offender, victimization, social factors, demographic factors, aggression, victimological prevention.

Касимов Нодиржон Содикжонович,
заместитель директора по учебной части
Ташкентского академического лицея № 2 МВД
Республики Узбекистан, независимый исследователь
докторонтуры МВД Академии

ОРГАНИЗАЦИЯ ОБЩЕЙ ВИКТИМОЛОГИЧЕСКОЙ ПРОФИЛАКТИКИ ПРИ УМЫШЛЕННЫХ УБИЙСТВАХ

Аннотация. В статье говорится о мерах по предупреждению преступлений умышленного убийства, методах и проблемах организации общей виктимологической профилактики данного вида преступлений. Кроме того, изучены и проанализированы мнения зарубежных криминологов в этой области.

Ключевые слова: Умышленное убийство, потерпевший, преступник, виктимизация, социальные факторы, демографические факторы, агрессия, виктимологическая профилактика.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4SI1Y2024N60>

Кириш. Виктимологик профилактика давлат ва жамиятнинг, ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларнинг кўп қиррали фаолиятини ўз ичига олади. Охир оқибат, у жиноятчини тажовуз объектидан (ва субъектидан) тарк этишга қаратилган. Бу жабрланувчининг хатти-ҳаракатининг олдини олишнинг турли воситалари, усуллари ва шакллари танлашни белгилайди. Шу билан бирга, аниқ ўзига хос хусусиятга эга бўлган қасддан одам ўлдириш жиноятларининг виктимологик профилактикаси умумий жиноятларнинг олдини олишдан ажралган ҳолда амалга оширилмайди. Бундан ташқари, жабрланувчи хулқ-атворининг олдини олиш ва жиноий хатти-ҳаракатларнинг олдини олиш бирликда ҳаракат қилади ва шунинг учун ҳам ажралмас бир бутунлик нуқтаи назаридан кўриб чиқилиши керак. Буларнинг барчаси ўзига хос хусусиятларга эга бўлган тизимли виктимологик профилактикасининг асосини ташкил қилади. Умуман олганда, муаммони қўйидагича шакллантириш мумкин: ижтимоий, ҳуқуқий, криминологик жиҳатдан жиноят фойда келтирмайдиган бўлиши керак, уни содир этган шахс учун ва ундан ҳам кўпроқ у содир этилиши мумкин бўлган шахс учун оқилона бўлмаслиги керак.

Адабиётлар таҳлили методология. Республикамизда ҳозирги кунда виктимолог олимлар сони жуда камлиги сабабли ушбу йўналишдаги тадқиқотларни олиб боришда рус ва бошқа хорижий олимларнинг тадқиқотлари ва фикрлари асосида тадқиқотлар олиб боришга мажбур бўлмоқдамиз. Жумладан рус виктимолог олимлари Д.В.Ривманнинг “Виктимологические факторы и профилактика преступности” асари, В.И.Полубинскийнинг “Виктимологические аспекты профилактики преступности”, В.И.Зубкованинг “Виктимологические меры профилактики преступности” каби адабиётларида қасддан одам ўлдириш жиноятларида виктимологик профилактика чоралари қўллаш тўғрисида фикрлар билдирилган.

Муҳокама. Виктимологик профилактика зарурлигининг энг оддий ва энг рағбатлантирувчи тушунтириши одамларнинг ўзини жабрдийда тутиши ва натижада жиноят қурбони бўлиши фойдали эмаслиги ҳақидаги фикр бўлиши мумкин[1; 79-б].

Шу сабабли, ахлоқ ва ҳуқуқ нормаларига риоя қилиш, жиноий турмуш тарзини олиб борадиган шахслар билан алоқа қилишдан қочиш, виктимологик профилактикасини тарғиб қилиш фойдалироқдир, чунки бу жиноятларнинг, шу жумладан қасддан одам ўлдиришнинг олдини олиш учун шароит яратади.

Баъзи олимларнинг ёзишича, қасддан одам ўлдириш вақтида кўпинча жиноятчи ва жабрланувчи бир-бирини “ютиб юборишади”. Лекин бу ҳолатда ҳам, бизнингча, жиноятчи ва жабрланувчи ўртасида тенг белги қўйиш мумкин эмас. Қасддан одам ўлдиришнинг дифференцияланган профилактикаси зарур, бунда виктимологик профилактикаси алоҳида ажратилган[2: 18-б].

Белгиланган профилактика тури шахсни ўзининг энг қимматли неъматини - ҳаётини асосиз хавф остида қолдирмаслик учун назорат қилиниши, ўзгартирилиши

керак бўлган хатти-ҳаракати туфайли жиноят жабрланувчисига айланиши мумкинлиги ҳақида огоҳлантириш учун мўлжалланган.

Аммо “олдиндан огоҳлантирилган бу қуролланган”, шунинг учун ўзини ҳимоя қилиши мумкин. Виктимологик профилактика жиноят жабрланувчиси бўлиш хавфини чеклаш, минималлаштириш учун мўлжалланган.

Бу одамларни жиноий тажовузлардан ҳимоя қилиш зарурлигини ўргатади, олдини олиш одамлар ўз хатоларидан эмас, балки аллақачон жиноят қурбонига айланганларнинг хатоларидан сабоқ олишлари кераклиги ҳақида огоҳлантиради. Кўп нарса уларнинг хатти-ҳаракатларига, жиноий вазиятда тўғри ҳаракат қилиш қобилиятига боғлиқ.

Жабрланувчи хулқ-атворининг олдини олиш учун асосий нарса шахс жиноят жабрланувчисига айланиши мумкин бўлган вазиятнинг олдини олиш, ўзига хос “криминологик прогнозлаш”дир.

Шу муносабат билан муаммонинг қуйидаги ўзаро боғлиқ томонларига эътибор қаратиш муҳим ҳисобланади.

1. Шубҳасиз, талончилик ва товламачилик билан боғлиқ қотилликларнинг олдини олишда бутун жамият виктимлигига қарши кураш муҳим ўрин тутаяди.

Виктимлик одатда айбдор ва айбсизга бўлинади. Айбдор виктимликка одатда шахснинг ноқонуний ёки ахлоқсиз хатти-ҳаракатларини, шунингдек, унинг бепарволигининг намоён бўлишини англатади. Айбсиз виктимлик, қоида тариқасида, расмий ёки жамоат вазифалари ёки шахснинг психофизиологик хусусиятлари (болалар, қариялар, касаллар ва бошқалар) билан боғлиқ [3; 54-6].

Жабрланувчининг хатти-ҳаракати, таъкидланганидек, қотиллик содир этишда кўпинча жуда муҳим, баъзан эса ҳал қилувчи рол ўйнайди. Жиноятчиларни кўриб чиқиладиган жиноятларни содир этишга ундайдиган омилларни таҳлил қилиш бизга потенциал жабрланувчиларнинг хатти-ҳаракатининг олдини олиш бўйича бир қатор чора-тадбирларни аниқлаш имконини беради:

-виктим шахсларнинг типологиясини назарий ишлаб чиқиш, уларни аниқлаш ва улар билан тушунтириш ишларини олиб бориш;

-жиноят содир этишга қарор қилиш ва уларни зарарсизлантиришга таъсир этувчи виктимлик омилларини аниқлаш ва таснифлаш;

-аҳолини ҳуқуқий тарбиялаш ва хабардор қилиш, одамларга қотиллик содир этилган ҳолатлар тўғрисида, уларнинг кейинги олдини олиш мақсадида объектив маълумотларни етказиш (жиноят содир этилган жойнинг энг типик хусусиятлари, вақти, жиноят содир этишнинг мумкин бўлган усуллари тўғрисида маълумот). жиноят ҳолатида потенциал жабрланувчининг хатти-ҳаракати ва бошқалар);

-кўргазмалар, тажовузкор, виктимологик ташвиқот ва тарғибот ишларини олиб бориш;

- мастлик ва алкоголизмга қарши кураш, албатта, виктимлик омиллари;

-қўполлик, бепарволик, ҳаддан ташқари ишончлилик, айниқса нотаниш одамлар билан мулоқот қилишда намоён бўлишни минималлаштириш;

-энг жабрланувчи касблар (қоровул, қўриқчи, сотувчи ва бошқалар) билан шуғулланадиган шахсларнинг махсус жисмоний ва психологик тайёргарлиги;

-виктимлик назарияси ва амалиётини янада ривожлантириш, уларни кенгроқ

жиноят ҳуқуқига, умумий ва ҳуқуқий психологияга, курсларга киритиш ҳаёт хавфсизлигини таъминлаш фанига умумтаълим мактаблари, ўрта-махсус таълим муассасаларида тарғиб қилиш лозим;

- жавобгарликнинг муқаррарлигини таъминлаш истаги шу жумладан жабрланувчининг хулқ-атвори учун, қонунга бўйсунувчи фуқароларни қонунни бузувчилар томонидан жиноят юқишидан ва жиноят қурбони бўлиш эҳтимолидан ажратиш. Жазонинг моҳияти жабрланувчи бўлган одамларни жиноят содир этишнинг олдини олиш учун қўрқитиш ва уларга қарши ҳаракат қилиш учун мўлжалланган. Афсуски, аҳолининг ҳуқуқий саводсизлиги ҳар доим ҳам қотиллик содир этишга қодир шахсларга жиноят содир этган тақдирда уларга таҳдид солувчи жазо кўламини тўлиқ англаб етиш имконини беравермайди [4; 81-83-б].

С.Н.Абелтсевнинг сўзларига кўра, қотилликда айбланганларнинг 80 фоизи, ҳатто жиноят содир этилишидан олдин ҳам, ушбу қилмиш учун аниқ жазо миқдори ҳақида ноаниқ тасаввурга эга эди. Шу билан бирга, уларнинг 52 фоизи жиноятга тайёргарлик кўриш ва содир этиш жараёнида бу ҳақда умуман ўйламаган, илгари озодликдан маҳрум қилиш жазосини ўтаган ва қотиллик учун белгиланган жазо миқдорини билганларнинг 60 фоизи, жавобгарликдан қутула олишларига умид қилган [5; 65-67-б].

2. Шахсни қотилликдан асрашда шуни инобатга олишни тақозо этадики, бу эзгу мақсадда барча воситалар яхши, қанчалар кўп бўлса, шахс ва жамият учун шунчалик яхши бўлади.

Давлат ва жамият ҳатто жабрланувчининг хулқ-атвори тажовузкор ва ғаразли провокацион бўлган шахсларни ҳам қотилликдан ҳимоя қилиши керак; лекин бу алоҳида ижтимоий ҳимоя бўлиши керак.

Биз ва бошқа муаллифлар томонидан олиб борилган тадқиқотлар шуни кўрсатдики, қотиллар кўпинча жабрланувчини аниқ виқтимлик билан танлайдилар; бу қулай, чунки у ўз назарида айбдорни оқлайди.

Қасдан одам ўлдиришда айбланганларнинг қарийб 70 фоизи уларнинг қилмишлари у ёки бу тарзда жабрланувчининг ҳаракатлари билан қўзғатилганлигини таъкидлаган.

Бундай тушунтиришларда (яъни, ҳар доим ҳам ҳаракатнинг ҳақиқий мотивларига тўғри келмайдиган мотивлар) оқловчи, ҳимоя мотивларини ишлаб чиқиш зарурати билан боғлиқ бўлган психологик ҳимоя тизими тақдим этилади.

Жиноятчилар ўзларини оқлаш учун қотилликларнинг асл мақсадларидан фарқ қиладиган ана шундай ҳимоявий мақсадларни илгари суриши одатий ҳол эмас. Шу билан бирга, қотил ўзини жабрланувчи сифатида кўрсатиши ҳам мумкин (агар у мени ҳақорат қилмаганида, хўрламаганида, қарзимни ўз вақтида тўлаганда мен уни ўлдирмаган бўлардим ва бошқалар). Баъзан сиз қотил бунга ёлғиз ўзи қилмаганлиги, уни “буега мажбур қилишгани” ва ҳоказолар ҳақида маълумотни эшитишингиз мумкин.

Шунинг учун қилмишни баҳолашда жиноятнинг қисқа ҳолати билан чекланиб қолмасдан, жиноятчи ва жабрланувчи ўртасидаги муносабатларнинг ҳақиқий, объектив моҳиятини аниқлаш ҳар доим муҳимдир. Бу ерда жиноят ҳуқуқи нуқтаи назаридан бефарқ бўлган “қасдни аниқлаш” ва “жиноятдан кейинги хулқ-атвор” босқичлари муҳим аҳамиятга эга.

Кўпинча, субъектлар ўртасида узоқ давом этган зиддият юзага келган ва бу ҳақда билиш билангина жиноятнинг асл мотивини билиш, уни тўғри баҳолаш ва ишни тўғри ҳал қилиш мумкин бўлган ҳолатлар мавжуд.

Кўриниб турибдики, қасддан одам ўлдириш жабрланувчисининг хатти-ҳаракати бу ҳолатда жуда муҳимдир.

Қасддан одам ўлдириш учун ҳукм қилинган шахсларнинг шахсини ўрганиш шуни аниқлашга имкон берадики, кўпинча жиноят жабрланувчилари жиноятчига ўхшаш хусусиятларга эга бўлган шахслар бўлмаслиги ҳам мумкин.

Бу, албатта, қасддан одам ўлдириш жабрланувчилари борлигини истисно этмайди, улар ижобий характерланади, улар маълум бир эҳтиётсизлик, бепарволик, жиноятчилар билан учрашишга тайёр эмасликларини кўрсатдилар.

Уларни ҳимоя қилиш ва махсус хабардор қилиш керак. Ушбу ижтимоий аҳамиятга эга жараёнда кўриб чиқилган виктимологик профилактика катта рол ўйнайди.

3. Ўзбекистонда қасддан одам ўлдириш жиноятларининг ҳолати оммавий ҳодиса сифатида фақат жабланувчилар (ўлганлар) ва уларни содир этган шахслар сони билан баҳоладиган амалиёт ривожланган.

Бироқ қасддан одам ўлдиришларнинг бошқа, иккиламчи оқибатлари, яъни бошқа шахсларга етказилган зарар, жамиятга, давлатга етказилган зарар ва ҳоказолар ҳисобга олинмайди.

Етказилган жуда катта иккиламчи зарар ўлдиришнинг ажралмас қисмига ўхшайди.

Бизнингча, бу масала ҳар бир аниқ ишни ўрганиб, тегишли ҳуқуқий хулосани бериб, давлат томонидан ҳал этилиши керак. Ким фуқарони қотилликдан ҳимоя қила олмаса, бу қилмишнинг оқибатлари, етказилган зарарни қоплаш ва ҳоказолар ҳақида қайғуриши керак.

4. Спиртли ичимликлар ва гиёҳванд моддалар таъсири остида содир этилган қасддан одам ўлдириш жиноятлари улушининг ортиши виктимологик профилактика чораларини муҳокама қилишда ушбу масалани четлаб ўтишга имкон бермайди.

Мастлик ва алкоголизмга қарши кураш муаммоси нафақат криминалистик адабиётларда доимо муҳокама қилинади. Бу ҳодисалар ижтимоий ҳаётнинг турли соҳаларига салбий таъсир кўрсатади, саломатликка, маънавиятга, жамият маданиятига ва ҳоказоларга салбий таъсир кўрсатади.

Бироқ, алкоголизмни тўхтатишнинг имкони бўлмади ва бу масалага барча эътибор қаратилаётган бўлса, у ҳал этилмаяпти, спиртли ичимликларни истеъмол қилувчилар сони камаймаяпти ва мамлакатимизда аҳоли жон бошига спиртли ичимликларни истеъмол қилиш даражаси барқарор ўсиб бормоқда.

Спиртли ичимликларни истеъмол қилишнинг кўплаб сабаблари бор. Улар орасида одамларнинг ижтимоий мавқеи, молиявий аҳволи, касбий фаолияти, шахслараро, шу жумладан оилавий муносабатлар ва бошқалардан норозилигини ажратиб кўрсатиш мумкин.

Бу сабабларнинг барчасини ўз ҳаётидан норозилик ва ўзини ўзи қондириш туйғуси тушунчалари билан бирлаштириш мумкин. Ҳодисага унинг сабабларини зарарсизлантириш орқали қарши курашиш тамойилига асосланиб, жамиятни

ижтимоий-иқтисодий, сиёсий ва ижтимоий-психологик жиҳатдан барқарорлаштириш орқали алкоғолизмга қарши курашиш керак.

Ушбу ҳодисага қарши курашиш бўйича махсус чора-тадбирлар ҳақида гапирганда, мавжуд вазиятни яхшилаш учун оммавий ахборот воситалари, тарғибот, таълим муассасаларининг фаол иштирокида амалга оширилиши мумкин бўлган эътиборга лойиқ чора-тадбирлар таклиф этилади:

- далилларга асосланган алкоғол сиёсатини ишлаб чиқиш ва амалга ошириш;
- вино ва ароқ маҳсулотларини ишлаб чиқариш ва сотиш устидан давлат назоратини амалга ошириш механизмини ишлаб чиқиш;
- маст ҳолда ҳуқуқбузарлик содир этган шахслар устидан ижтимоий назоратни кучайтириш;
- болалар ва ўсмирларни тиббий-ҳуқуқий тарбиялашнинг мақсадли дастурини ишлаб чиқиш ва амалга ошириш;
- спиртлик ичимликлар истеъмол қилувчи шахсларни жамоатчилик томонидан қоралаш муҳитини шакллантириш.

Мамлакатимизда гиёҳвандликнинг тарқалиш тезлиги бошқа даврларга қараганда унчалик юқори эмас. Гиёҳвандлик билан оғриган одамларнинг аксарияти ижтимоий “инфекцияга” энг кўп мойил бўлган, тавсия этиладиган ва бошқарилиши мумкин бўлган ўсмирлар ва ёшлардир.

Ички ишлар органларида гиёҳвандлик воситаларининг ноқонуний айланишига қарши кураш бўлинмалари ташкил этилган ва улар етарли даражада муваффақиятли фаолият кўрсатмоқда, улар гиёҳванд моддаларни етказиб бериш каналларини тўсиб қўйган ҳолда, бундан ташқари божхона постларида ҳам гиёҳвандлик моддаларини мамлакатимиз ҳудудига олиб кирилиши олди олинмоқда [6; 123-6].

Гиёҳвандликни даволаш мураккаб, узоқ давом этадиган, беморларга чидаш қийин бўлган жараён эканлиги муаммони янада кучайтиради. Бундан ташқари, ушбу касалликни даволаш жуда қиммат ва шунинг учун гиёҳванд моддаларга қарам бўлганларнинг аксарияти учун бундай имконият мавжуд эмас. Гиёҳванд моддаларни истеъмол қилувчилар сонининг кўпайиши муқаррар равишда гиёҳвандлик ҳолатида ёки маст қилувчи моддаларни олиш мақсадида содир этилган жиноятлар сонининг кўпайишига олиб келади. Гиёҳвандликка қарши курашиш мақсадида ҳуқуқ-тартибот идоралари, наркология хизматлари томонидан ҳам, аҳоли томонидан ҳам гиёҳванд моддаларни истеъмол қилувчи шахслар устидан назоратни кучайтириш зарур. Гиёҳвандликка қарши тарғибот ва таълимни, биринчи навбатда, ўсмирлар, ёшлар, оналар ва ўқитувчиларни қамраб олишга чиндан ҳам ижобий натижаларга этиршилади [7; 67-6].

5. Қасддан одам ўлдириш жиноятларининг олдини олишни талаб қиладиган навбатдаги ва ҳозирги кунда энг долзарби бу оила турмуш шароитидаги жанжаллардир.

Бу ҳодисалар жамиятга ахлоқ ва саломатликка етказадиган зарари билан бир қаторда, ғайриижтимоий турмуш тарзи, ичкиликбозлик, шахсий ва оилавий зўравонликни тарбиялаш муҳити ҳисобланади.

Оила турмуш шароитида содир этиладиган қасддан одам ўлдириш жиноятлари бирданига вжудга келмайди. Улар ойлар ва хаттоки йиллар давомида шаклланиб келиши мумкин. Биз томонинимаздан ўрганниб чиқилган Республикаимизда содир

этилган қасддан одам ўлдириш жиноятларининг охириги беш йиллик натижалари асосида шуни айтишимиз мумкунки оила турмуш шароитида содир этилган қасддан одам ўлдириш жиноятлари ушу турдаги барча жиноятларнинг 60-70 фоизини ташкил этмоқда. Ушбу жиноятлар асосан оиладаги аёлларга нисбатан содир этилиб келинмоқда.

Мамлакатимизда қасддан одам ўлдириш жиноятларининг аксарияти 90-95 фоизи совуқ қуроллардан фойдаланган ҳолда содир этилмоқда. Қасддан одам ўлдириш жиноятини содир этишда совуқ қуролдан фойдаланиш ҳолатларини камайтириш мақсадида ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар томонидан совуқ қуролларни қонунга ҳилоф равишда олиб юришга қарши курашиш бўйича кўрилатган чора-тадбирлар билан бир қаторда қуйидаги тизимли чора-тадбирлар кўрилишини эътиборга олиш лозим:

- фуқароларга ўзи билан совуқ қуролларни олиб юришни тўлиқ тақиқлаш;
- бозорларда, сотув дўконларида, қассобхоналарда иши бевосита совуқ қурол ишлатиб билан боғлиқ бўлган ишларда ишловчилар билан мунтазам профилактик тадбирлар олиб бориш;
- қурол сақлашга қонуний ҳуқуққа эга бўлган, лекин уларни сақлаш билан эҳтиётсизлик билан боғлиқ ёки илгари судланган шахслар ёки жиноят таркибига алоқадор шахсларни аниқлаш.

б. Кўриб чиқиладиган жиноятлар динамикасига таъсир этувчи омиллар қаторига фуқароларнинг жиноят содир этиш нияти ёки тайёргарлиги, безорилик, жамоат тартибини бузиш, оилавий жанжаллар ва жанжаллар тўғрисидаги баёнотларига эътибор бермаслик ёки ҳуқуқни муҳофаза қилиш органларининг сушт муносабатда бўлиши киради.

Амалиёт шуни кўрсатадики, алкогольли ичимликлар ва маст қилувчи моддаларни истеъмол қилиш фонида ҳуқуқбузарликларни содир этиш, шунингдек, ички ишлар органлари ва жамоатчилик томонидан тегишли фактларга жавоб бермаслик кўпинча жиддийроқ ҳуқуқбузарликлар жиноятлар, қотилликларгача содир этилишига олиб келади.

Шахсда тажовузкорлик, шафқатсизлик, зўравонликка мойилликнинг намоён бўлиши уни оғир зўравонлик жинояти содир этиши мумкин бўлган шахс сифатида назоратни кучайтириш учун асос бўлиши керак.

Илмий-оммабоп адабиётларда ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар ва жамоатчилик ўртасидаги ўзаро ҳамкорлик амалиётини кенгайтириш зарурлиги тўғрисидаги масала доимий равишда кўтарилади.

Жиноятчиликка қарши курашиш, жиний тажовузлар ва жамоат тартибини бузиш ҳолатларига барҳам беришда аҳоли ва жамоат ташкилотларининг ролини ортиқча баҳолаш қийин. Айни пайтда мамлакатимизда (айниқса, байрам тантаналари ва одамлар гавжум жойларда) кўчаларни, маҳалладарни патрул хизматига ихтиёрий халқ кўриқчилари жалб этиш амалиётини кенг жалб қилиш зарур.

Аmmo бу ташаббус баъзи қийинчиликларга тўла: бу маълум молиялаштириш ва пул харажатларини талаб қилади, чунки аҳолининг ташаббуси нафақат маънавий ва мафқуравий, балки моддий ёрдамга ҳам эга бўлиши керак.

Ҳуқуқни муҳофаза қилиш органлари функцияларини ўз зиммасига олган, жиноятни, айниқса, қотиллик билан боғлиқ жиноятни тўхтатишга ҳаракат қилаётган, тайёрланмаган ва қуролсиз жамоатчилик вакилининг ўзи қурбон бўлиши мумкиндек кўринади [8; 26-б].

Шу муносабат билан хизматлар ходимлари, биринчи навбатда, жиноятчиликка қарши курашда бевосита иштирок этаётган ходимларни вақти-вақти билан қайта кўриб чиқиш мақсадга мувофиқдир. Бу муаммонинг ечими вазирлик, шаҳар, вилоят, туман ва шаҳар ички ишлар бўлимлари ўртасида ходимлар сонини, биринчи навбатда, иккинчиси фойдасига қайта тақсимлашда кўринади.

Ўз манфаатларини ҳимоя қилиш, исталмаган ва таъсир доираларини бўлиниш жараёнида жиноий жамоалар аъзолари кўпинча қотиллик, талончилик ва товламачиликка мурожаат қилишади.

Уюшган жиноятчилик барча соҳаларга, жумладан, куч тузилмаларига ҳам кириб бориши жамият фаровонлиги ва қонун устуворлигига катта таҳдиддир.

Жиноий фаолиятнинг уюшган турларига қарши кураш ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар томонидан амалга оширилаётган профилактика чоратадбирларининг мустақил ва устувор йўналишларидан бири бўлиб, бир вақтнинг ўзида бошқа кўплаб жиноят турларига, биринчи навбатда, ҳаётга ҳужумларга қарши кураш олиб боради.

Жиноятчига профилактик таъсир жиноятни очиш ва тергов ҳаракатларини ўтказиш босқичида, яъни жиноят ишини юритиш жараёнида бошланиши керак. Шахснинг иккинчи жиноят содир этиш эҳтимоли ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларнинг унинг биринчи жиноятига муносабатига боғлиқ; у қанчалик тез фош этилганлиги, айбдорнинг ҳаракатлари қанчалик тўғри ва тўлиқ баҳоланганлиги, жазо қанчалик адолатли ва етарли даражада қўлланилганлиги, маҳкумга тарбиявий таъсир сифати ва бошқалар.

Бу жараёнда маҳкумларни жазони ижро этиш даврида тузатиш мақсадида улар билан тарбиявий ишларни олиб боришга асосий эътибор қаратилмоқда.

Ўзбекистон Республикаси Жиноят ижроя кодексининг 7-моддасида “Маҳкумни ахлоқан тузатиш – унда қонунга итоаткор хулқ-атворни, инсонга, жамиятга, меҳнатга, жамият турмуши қоидалари ва анъаналарига ҳурмат муносабатини шакллантиришдан иборат.

Маҳкумни ахлоқан тузатишнинг асосий воситаларига жазони ижро этиш ва ўташнинг белгиланган тартиби (режими), ижтимоий-фойдали меҳнат, тарбиявий иш, умумий ва ҳунар таълими, касб тайёргарлиги ва жамоат таъсири киради.

Ахлоқан тузатиш воситалари жазо турини, содир этилган жиноятнинг хусусияти ва ижтимоий хавфлилик даражасини, шунингдек маҳкумнинг шахси ва хулқ-атворини инобатга олган ҳолда қўлланилади [10]” деб кўрсатилаган. Ҳуқуқни муҳофаза қилиш органларининг маъмурий назорати объектлари бўлиб озодликдан маҳрум қилиш жойларидан озод қилинган, расмий равишда (белгиланган талабларга кўра) назорат қилинадиган шахслар, шунингдек суд ҳукми билан назорат қилинадиган шахслар (масалан, жазони шартли равишда ўташ ёки озодликдан маҳрум қилиш ҳолатида) ҳисобланади.

Ушбу фаолиятнинг мазмун-моҳияти “хавф гуруҳи”ни ташкил этувчи шахсларни уларнинг яна жиноят содир этиш эҳтимолини истисно қилиш юзасидан ҳисобга олиш ва доимий назорат қилишдан иборат.

Ушбу босқичда профилактика инспекторлари ва тергов органлари профилактиканинг фаол субъектига айланади. Қасддан одам ўлдиришнинг виктимологик олдини олиш мақсадида ички ишлар органлари фаолиятини такомиллаштириш бўйича айрим чора-тадбирлар ва уларнинг фаолиятини такомиллаштириш йўллари айтиб ўтамиз:

- ходимларнинг касбий маҳоратини ошириш;
- ички ишлар бўлимида хизмат қилиш учун номзодларни пухта профессионал танлаш;
- кадрлар билан таъминлаш;
- ошкор қилиш фоизини ошириш;
- тезкор-қидирув тадбирларини ўтказишда қонун ҳужжатларига қатъий риоя қилиш;
- бўлинмаларнинг моддий-техник таъминоти;
- уларнинг фаолиятини ахборот-таҳлилий таъминлаш, илмий таъминлаш;
- ҳуқуқбузарликлар ва жиноятлар тўғрисидаги хабарларга тезкорлик билан муносабатда бўлиш, фуқароларга хушмуомалалик ва эҳтиёткорлик билан муносабатда бўлиш;
- аҳоли билан тарғибот ва маънавий-маърифий ишларни олиб бориш;
- гувоҳларни ва жиноят протсессининг бошқа иштирокчиларини ҳимоя қилиш дастурларини амалга ошириш.

Натижалар. Тадқиқотларга кўра, қасддан одам ўлдириш жинояти содир этган шахсларнинг 3 дан 5 фоизигача суд томонидан ақлдан озган деб топилган [11; 5-6]. Айниқса шафқатсизларча қасддан одам ўлдириш содир этганларнинг кўпчилиги турли руҳий касалликлар ва касалликларга дучор бўлган. Бироқ, танлаб олинган маълумотларга кўра, фақат 22,8 фоизи наркологик, 24,4 фоизи психоневрологик ҳисобда қайд этилган. Ички ишлар идоралари улар ҳақида кўпроқ билади: уларнинг деярли 60 фоизи у ерда рўйхатга олинган.

Бу нисбат ажабланарли эмас: аҳоли камдан-кам ҳолларда ўз-ўзидан психиатрларга мурожаат қилади. Ҳатто ушбу мутахассисга ташриф буюриш, ҳатто соғлом одамларда ҳам, баъзида ҳар қандай оғишларни аниқлаш кўрқуви туфайли ноқулайлик туғдиради, чунки жамият кўрқади ва шунинг учун руҳий касалларни қабул қилмайди ва рад этади. Аҳолининг психиатрияга бўлган бундай муносабатининг натижаси шундаки, кўпинча одамда руҳий касаллик у аллақачон жиноят содир этганида аниқланади ва судга тортилади. Шу билан бирга, турли сабабларга кўра мазкур мутахассислар ички ишлар органлари ходимлари томонидан жиноят содир этиши мумкин бўлган шахслар билан профилактика ишларига кам жалб этилмоқда. Бу ҳуқуқ-тартибот идоралари ва тиббиёт муассасалари ўртасидаги ўзаро ҳамкорлик сифати ҳозирги кунда паст эканлигидан далолатдир. Бироқ, бу беморларнинг ўзлари виктимликнинг юқори фоизига эга.

Хулоса. Шундай қилиб, барча профилактика чораларининг мақсади шахсни жиноят қонунининг ҳар қандай бузилишидан, биринчи навбатда, қасддан одам

ўлдириш жиноятини содир этишдан, шунингдек, шахсни жиноят жабрланувчиси бўлиш эҳтимолидан ҳимоя қилишдир. Ҳуқуқбузарликнинг умумий ва махсус профилактикаси чора-тадбирларининг аҳамиятига қарамай, улар, аслида, жиноят содир этиши мумкин бўлган шахсга индивидуал таъсир кўрсатишга йўл очишга қаратилган. Айнан шахс у томонидан содир этилган жиноятнинг айбдори бўлиб, фақат унга хос бўлган барча психофизик ва психофизиологик хусусиятларга эга бўлган шахснинг шахсияти профилактик таъсирнинг бевосита ва ўзига хос манзилига айланиши керак.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Ривман Д.В. Виктимологические факторы и профилактика преступности. Л., 1975 С-79;
2. Полубинский В.И. Виктимологические аспекты профилактики преступности. М., 1980 г. С. 118
3. Зубкова В.И. Виктимологические меры профилактики преступности. //Вестник Московского университета. Часть 11 Верно. 1990 год. Номер 3. С. 54.
4. Абельцев С.Н. Личность преступника и проблемы криминального насилия. М., 2000. С. 81-83
5. Криминология. Учебник для юридических вузов. М., 1997. С. 65-67
6. Заиграев Г.Г. Вопросы профилактики преступлений, связанных с употреблением алкоголя. научные работы. Совершенствование управленческой деятельности органов внутренних дел. М., 1997. С. 123
7. Черненко А.П. Планирование профилактики преступности в органах внутренних дел. Дисс диссертация. искренний Юридические науки. М., 2002 С.67.
8. Мышляев Н.П., Данилов И.О., Минахина Т.В., Савенков В.П. Профилактика корыстно-насильственных преступлений участковыми инспекторами милиции. М., 1994. С, 26.
9. Евланова О.А. Участие частных детективов и охранных предприятий в борьбе с преступностью: криминологический аспект. Автореф. канд. юрид. наук М., 1999. С. 13-14.
10. Ўзбекистон Республикаси Жиноят и жроя кодекси 25.07.1997 йил
11. Мальцева М.М., Котов В.П. Опасные действия психически больных. М., 1995. С. 5.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 3 (4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).